

Hvad ved vi nu

– om danske talesprog?

Redigeret af Frans Gregersen og Tore Kristiansen

SPROGFORANDRINGSCENTRET

Denne artikel er kapitel 8 i bogen
Hvad ved vi nu – om danske talesprog?
(red. F. Gregersen og T. Kristiansen)
Sprogforandringscentret 2015.

”

Snak integreret
til folk du skal vise respekt overfor

Snak normalt
overfor dine nærmeste

Snak slang/normalt
til dine klassekammerater

Snak integreret
overfor ældre mennesker
for at vise respekt

Marie, 9. kl., citat s. 175.

8 Sproglige normer og sprogbrug: 'høj' og 'lav', 'os' og 'dem' i nutidens forestillede sociolingvistiske landskab

LIAN MALAI MADSEN OG JANUS SPINDLER MØLLER

I TAKT MED globaliseringens indflydelse er der opstået en stigende interesse blandt sociolingvister for sprogbrugen blandt unge i etnisk mangfoldige storbymiljøer særligt i Europa. De unges sprogbrug er ofte blevet betragtet og undersøgt som nye former af det lokale majoritetssprog. Denne type undersøgelser har vist hvordan majoritetssproglige træk blandes med udtryk fra fx arabisk, tyrkisk og kurdisk og ved en grammatik og udtale der på flere punkter afviger fra standardnormerne for majoritetssproget. Et vigtigt bidrag fra denne forskning har været at vise at sprogbrugen blandt unge i nutidens Vesteuropæiske storbyer ikke bør betragtes som tilegnersprog eller som ungdoms-modsprog.

Det næste skridt, som vi med dette kapitel vil bidrage til, ser denne sprogbrug som et integreret og dynamisk led i en mere generel organisering af de mange sproglige resurser der er tilgængelige i de unges hverdag. Vi anlægger et sådant perspektiv ved at se nærmere på hvordan brugerne opfatter og beskriver anvendelsen af udvalgte sproglige resurser i nutidens København. Ikke mindst vil vi diskutere hvordan sprogbrugen i første omgang kommer til at blive forstået som en sprogform eller en særlig stil med bestemte værditilskrivninger, samt hvordan sprogbrugere (samt medier og forskere) bidrager til disse processer som den amerikanske sprogforsker Asif Agha har skabt begrebet *registere* til at gøre rede for.

Vi argumenterer endelig for at en kvalitativ tilgang til sprogbrug og forandring kan bidrage frugtbart til fortolkning af den sproglige distribution og de generelle variationstendenser som mere kvantitative sociolingvistiske undersøgelser har dokumenteret. Ved kvantitative undersøgelser forstår vi studier som optæller forekomster af bestemte sproglige træk og undersøger hvordan

de fordeler sig på forskellige kategorier defineret af forskeren på forhånd. Heroverfor står kvalitative undersøgelser som fokuserer på hvad de sproglige træk bruges til og hvilke kategorier der er relevante for sprogbrugerne i bestemte situationer.

Migration, teknologisk udvikling og den øgede mobilitet af mennesker, tegn og resurser der sædvanligvis dækkes af betegnelsen globalisering, kan komplicere forbindelserne mellem sprogbruger, sprogbrug, socialt tilhørsforhold og sted. De forhold gør at metoder der arbejder med afgrænsede kategorier – fordi de sigter efter at kvantificere og generalisere – kan komme til kort i beskrivelsen af nutidens sociolingvistiske virkelighed. Man argumenterer for at kvalitative metoder er bedre til at fange såvel uforudsete sammenhænge som nye mønstre bedre. En holistisk tilgang til sprog i samfundet er nødvendig. En sådan tilgang finder man fx i antropologen Michael Silversteins begreb om *'the total linguistic fact'*: Sproglig form undersøges i sammenhæng med den aktivitet hvor de sproglige træk bruges, og med ideologier om sprog og sprogbrug. I dette kapitel vil vi undersøge hvordan vores informanter selv beskriver forskellige måder at tale på, hvordan disse måder hænger sammen indbyrdes, og hvornår og til hvem disse måder kan anvendes.

Vi har indsamlet data på en folkeskole i København som i høj grad demonstrerer de sociolingvistiske forhold globaliseringen har medført. Med afsæt i undersøgelser af sprogideologier og værditilskrivninger til sprogbrug blandt unge på denne skole vil vi vise hvordan sådanne studier fører til indsigter der er relevante for afdækningen af et bredere nutidigt sociolingvistisk landskab. Vores resultater tyder nemlig på at værdikontraster som tidligere hovedsagelig var forbundet med sprogbrug der blev associeret med forskellige socialklassesforhold, nu spiller en rolle for sprogbrug man ellers har betragtet som et resultat af etnisk og sproglig mangfoldighed.

Empiri og tilgang

Vores undersøgelser er tilknyttet forskergruppen *studier i hverdagsprogning* (se Kapitel 6), som består af en række projekter der har det til fælles at de benytter en sproglig etnografisk tilgang. Det betyder at vi foretager etnografiske observationer, kvalitative interview og optagelser i en bred vifte af forskellige hverdagssituationer i og uden for skolen. Desuden gennemfører vi næranalyser af de optagede interaktioner (ikke kun samtaler men mange forskellige slags interaktioner). Siden 2009 er der gennemført feltarbejde i to udskolingsklasser (fra 2009–2011), samt i indskolingen, hvor overgangen mellem 0. og 1. klasse blev fulgt. Fra 2010 har vi igangsat et længdestudium af hele folkeskoleforløbet, hvor vi årligt indsamler gruppesamtaler, foretager observation

og indsamler selv-optagelser. Vores tilgang resulterer i mange forskellige datatyper. De data vi fokuserer på i dette kapitel, er indsamlet blandt udskolingsleverne i 2009–2011 og inkluderer gruppeinterview, enkeltinterview, selv-optagelser samt skriftlige opgaver i form af stile om sprog.

Interviewene var etnografiske og semi-strukturerede. De fandt sted 5 måneder efter at vi begyndte feltarbejdet i 2009. Deltagerne, som altså kendte feltarbejderne ret godt på dette tidspunkt, blev inviteret hen på universitetet i grupper de selv valgte, og interviewene foregik i vores kontorer. Alle interviewere kom ind på emner vi var blevet enige om på forhånd i forskergruppen. Emnerne inkluderede venner, grupper i klasserne, fritidsaktiviteter og sprog, men vi lod deltagerne styre samtalen i den retning de ville. For at åbne for en diskussion af sprogbrug spurgte interviewer typisk 'på hvilken måde' eller 'hvordan' deltagerne talte i forskellige situationer (fx med lærere, venner, i ungdomsklubben osv.). De betegnelser og beskrivelser af sprogbrug eleverne præsenterer i interviewene, er altså deres respons på den type åbne spørgsmål. Data er altså karakteristiske ved at være de unge informanternes egne karakteristika af de sprogformer de skelner imellem.

De skriftlige stile om sprog blev indsamlet ad to omgange. Den første stil havde emnet 'Sprog i min hverdag'; den anden havde emnet 'Regler for sprogbrug'. Stilene var resultatet af to seminarer om sprog som blev gennemført af to fra forskergruppen (Janus Spindler Møller og Jens Normann Jørgensen) henholdsvis det første og det andet år af feltarbejdet. Interviewene fandt sted før seminarerne blev afholdt. Seminarerne fungerede som en del af danskundervisningen, og forskerne åbnede det første seminar ved at fortælle om hvordan vi hele tiden forbinder måder at bruge sprog på med værdier og typer. For at illustrere det afspillede forskerne et uddrag af en dansk rappers sprogbrug og viste en udskrift af kommentarer fra Facebook der indeholdt hybrid (sammensat) sprogbrug. I løbet af diskussionen foreslog eleverne forskellige betegnelser for sprogbrugen, og de blev noteret på tavlen. Derefter spurgte forskerne hvad 'det modsatte' af disse måder at tale på var. Det andet seminar tog afsæt i uddrag fra elevernes stile fra det første seminar. Da eleverne blev stillet opgaven at skrive en stil, blev de det første år bedt om at skrive om sprog i deres hverdag og det andet år om at uddybe nogle af temaerne fra den første omgang stile og beskrive reglerne for at bruge forskellige former for sprog. Opgaveformuleringen var: *'Det ser ud til at der er regler for hvordan man snakker til hvem – og hvornår. Hvordan er de regler? Hvordan er dine regler?'*

Sprogforandring – form, norm og brug

Den seneste sociolingvistiske og etnografisk baserede forskning i sproglig mangfoldighed og flersprogethed har dokumenteret hvordan sprogbrugere udnytter en bred vifte af de sproglige resurser de har til rådighed. Det kan resultere i sammensatte og flertydige sproglige praksisser der gør det umuligt at adskille hvilke og tælle hvor mange 'sprog' der er involveret. Sådanne opdagelser har bidraget til et nyt og kritisk blik på selve begrebet om sprog, og det er nu en anerkendt opfattelse at forståelsen af 'et sprog' eller 'en varietet' som en identificerbar og afgrænset størrelse er en sociokulturel og ideologisk konstruktion og ikke en objektiv realitet. Det er dog stadig en konstruktion både sprogforskere og sprogbrugere ofte tager for givet og dermed nærmest behandler som en realitet.

Asif Aghas teori om registre og registergørelse går godt i spænd med sådan et syn på sprog som en sociokulturel konstruktion. Teorien fokuserer nemlig på de processer og praksisser der ligger til grund for at bestemte sproglige træk bliver genkendt som tilhørende bestemte koder eller registre som forbindes med bestemte værdier, brugere og situationer. Agha bruger begrebet *registergørelse* om de processer der fører til konstruktion af registre. Det er processer der kan foregå på forskellige sociale niveauer – fra vidtrækkende cirkulation i massemedier til individers sprogbrug i bestemte lokale kontekster.

Michael Silverstein forklarer med sit begreb om *indeksikalsk orden* hvordan disse forskellige niveauer hænger dialektisk sammen og dermed spiller en rolle for sprogforandring. Man kan betragte forskellige indeksikalske ordener som stadier i registergørelsesprocessen. Ifølge Silverstein kan ethvert sociolingvistisk fænomen udvikle sig fra et *første stadium* hvor der findes en observerbar tendens til at bestemte sprogformer bruges mere eller mindre af bestemte sociale grupper. Dette brugsmønster fører frem til en normativ fornemmelse for hvordan disse former bør bruges, samt af hvem, hvem der har ret til at bruge sprogrækkene og hvem der ikke har. På *næste stadium* kan fordelingen udnyttes af sprogbrugere til mere eller mindre bevidste stilskeft som en del af deres selvfremsstilling eller forståelse af en given sprogbrugssituation. *Endelig* kan det at sådan en stilistisk udnyttelse finder sted, bemærkes, og dermed kan variationen blive genstand for kommentarer i form af fx parodier og andre former for stilisering, beskrivende betegnelser om sprogformerne og direkte udsagn om den sproglige variations sociale betydning.

Brugernes sproglige metakommentarer og stilistiske udnyttelse af de bredere sproglige variationstendenser kan i sig selv bidrage til og sommetider endda forandre de sociale værditilskrivninger til og normer for sprogbrug. Dermed kan sprogbrugerens lokale udnyttelse af sproglige resurser over tid

potentielt påvirke de mere langstrakte variationstendenser ved at skabe nye indeksikalske ordener.

En vigtig pointe her er at genkendelige sproglige registre nødvendigvis opstår i relation til andre sproglige registre, og disse relationer kan naturligvis også ændre sig over tid. For at forstå et registers sociale potentialer er det derfor væsentligt også at forstå hvordan det indgår i menneskers generelle organisering af sprog i deres hverdag, og i dette kapitel analyserer vi vores informanternes egne beskrivelser af deres sprogbrug. Her skal vi huske at denne type undersøgelse ikke nødvendigvis siger noget om informanternes sprogbrug i hverdagen, men altså netop om deres *holdninger* til sprog som de kommer til udtryk gennem denne type metasproglige data.

Et konkret eksempel på en registergørelsesproces er den sproglige stil vi bl.a. diskuterer i dette kapitel – nemlig den sprogbrug blandt unge i kulturelt blandede områder i København som brugerne i vores sammenhæng ofte refererer til som 'gadesprog' (af andre også kaldt fx 'slang' eller 'ghettodansk'). På et første stadium har sproglige tegn som ord og udtryk fra tyrkisk, kurdisk og arabisk kombineret med bestemte grammatiske former på dansk og en karakteristisk prosodi fx kunnet ses som karakteristisk for personer der er ved at tilegne sig dansk. Den slags sproglige træk er dog på det seneste blevet registergjort som en sproglig stil som forbindes med storbyunge i kulturelt blandede miljøer. Endelig tyder de data vi vil vise uddrag af i dette kapitel, på at en ny værditilskrivning påvirker den igangværende registergørelse af disse sproglige træk. Det vil vi demonstrere ved at vende os mod eksempler på sproglige metakommentarer fra de unge.

'Integreret' og 'Gadesprog'

De data vi vil præsentere, kan betragtes som sprogholdningsdata i praksis. De omfatter både de kvalitative interview og de skriftlige opgaver hvor de unge udtrykker sig om deres sproglige hverdag og hvordan de taler i forskellige situationer. Det første uddrag (Eksempel 1) er fra et af de tidlige interview hvor vi for første gang stødte på elevernes betegnelser for forskellig sprogbrug.

Eksempel 1: Integreret

Lamis (Lam), Selma (Sel), Yasmin (Yas), Tinna (Tin) i gruppeinterview i 7. klasse; interviewer (Lia).

```
01 Lia: hvad taler I så med lærerne i skolen
02 Lam: integreret
03 Sel: integreret
```


04 Lia: [integreret]
 05 Sel: [**vil du gerne bede om en kop te** hhh ((forvrænget
 06 lys stemme))
 07 Lam: hhh nej der bruger man de der integrerede ord
 08 Sel: der [prøver xxx]
 09 Lam: [nogle gange]nogle gange når jeg har trip
 10 over lærerne så taler jeg det der gadesprog
 11 Lia: hvad øh kan du give eksempler på integreret
 12 Yas: [integration]
 13 Sel: [sådan der] [**hvad laver du** ((forvrænget lys
 14 stemme))
 15 Lam: [int]
 16 Yas: hhh
 17 Sel: **har du haft en god dag** ((forvrænget lys stemme))
 18 Lam nej nej nej ikke sådan noget ikke sådan noget
 19 sådan noget hvor de kommer med [rigtig rigtig]
 20 Sel: [**god weekend**]
 21 ((forvrænget lys stemme))
 22 Lam: rigtig svære ord
 23 Yas: mm
 24 Sel: sådan der rigtig
 25 Lam: (.) nej nej[nej]
 26 Sel: '[ube]høvlet' hhh ((dyb stemme))
 27 Lam: ja hhh [og sådan der]
 28 Lia: [det lyder rigtigt]
 29 Lam: 'det så uaccep[tabelt Lam]'
 30 Yas: [ja men også]

Da pigerne bliver spurgt hvordan de taler med deres lærere, er svaret at de taler 'integreret'. Som Lamis beskriver det, er undtagelsen når de 'har trip over' lærerne. Så taler de i stedet 'gadesprog'. Selma demonstrerer hvad integreret tale er ved at parodiere denne sprogbrug med en forvrænget og meget lys stemme. I parodien lægger hun vægt på høflighed i udtrykkene 'har du haft en god dag' (l. 15) og 'god weekend' (l. 18). Disse høflighedsudtryk i kombination med den lyse, forvrængede stemme, ligesom tilbuddet om en kop te (l. 05), vækker associationer om noget relativt finkulturelt. Lamis forklarer i stedet at 'integreret' tale har at gøre med 'svære ord' (l. 19), og de eksempler pigerne giver på sådanne ord er 'ubehøvlet' og 'uacceptabelt'. Dermed vækkes også associationer til irettesættelser typisk udført af autoritetsfigurer. Integreret sprogbrug forbindes altså med kontrol og autoritet, men også med at være 'fin' og høflig.

Mere generelt kan vi se i interviewene og de skriftlige stile at den type af ord der fremhæves i beskrivelserne af integreret, vedrører skoleaktiviteter, abstrakte og komplekse adjektiver, rituel høflighed samt opdragende irettesættelser. Med hensyn til den sproglige parodi vi ser i Eksempel 1, er det

værd at bemærke at pigernes præsentation indebærer en vis distancering og latterliggørelse i forhold til denne sproglige praksis. Det ser vi blandt andet på den forvrængede stemme og på pigernes grinende respons til de forskellige bud på illustration af integreret.

Lamis præsenterer en vis modsætning mellem 'integreret' (som hun sædvanligvis taler til lærerne) og 'det der gadesprog' (som hun bruger hvis hun 'har trip over' dem). En forståelse af 'gadesprog' (eller 'perkersprog' eller 'slang' som denne stil også blev kaldt) som en modsætning til integreret var tydelig i vores data. I Eksempel 2 ser vi hvordan Israh beskriver denne måde at tale på.

Eksempel 2: Slang

Israh (Irs) i gruppeinterview med Fadwa og Jamila i 8. klasse; interviewer (Ast)

```
01 Irs: uden for skolen der gør vi også vi taler bare
02     slang perkersprog taler normalt altså sådan
03     arabisk dansk bruger alle mulige mærkelige ord i
04     (0.3)
05 Ast: [jo]
06 Isr: [og] så kommer vi hver gang med nye ord
07 Ast: hvordan det
08 Isr: altså et eller andet vi finder på noget nyt der
09     ligner lidt arabisk og så laver vi lidt omvendt
10     på det
11 Ast: okay
```

Denne sprogstil forbindes ifølge Israh med 'uden for skolen' samt med inddragelsen af arabisk og sprogligt kreative praksisser som nye ord 'der ligner lidt arabisk' (l. 9). I Eksempel 3, som er hentet fra Stil 1 om "Sprog jeg møder i min hverdag", oplister Rasmus 'integreret' og "'perker" sprog' og 'Gammeldaws' på linje med nationalsprogsbetegnelser.

Eksempel 3: Stil 1 "Sprog jeg møder i min hverdag", Rasmus, 8. kl.

```
Dansk
Engelsk
Arabisk
Integreret/nørdet sprog
"Perker"sprog
Gammeldaws
Polsk
Thai
```

I Eksempel 4 anvender pigen Nasha nogle tilsvarende kategorier for måder at tale på og sætter dem ind i sociale sammenhænge:

Eksempel 4: Stil 1, Nasha, 8. kl.

Til lærerne indrømmer jeg, at jeg bruger nogle integrerede ord. Jeg vil ikke sige at jeg taler gadesprog. jeg taler bare normal dansk, det taler jeg i skolen, fritiden og der hjemme taler jeg også urdu og engelsk. Jeg bander ikke, måske en gang i mellem i skolen eller fritiden, men ikke der hjemme

Ud over at anvende kategorier som 'urdu' og 'engelsk' beskriver Nasha også hvordan hun anvender 'nogle integrerede ord'. Denne formulering indebærer at 'integreret' er en måde at tale på som man kan skrue op og ned for når man taler 'normal dansk'. Nasha placerer sig i et sprogligt stil-kontinuum med 'integreret' og 'gadesprog' på hver sin side og 'normal dansk' i midten. Samtidig viser Nashas brug af ordet 'indrømmer' at hun behandler det som potentielt problematisk at tale integreret til lærerne, hvilket kan tolkes sådan at hun opfatter brugen af integreret som et knæfald i forhold til lærerne og et ansigtstab i forhold til klassekammeraterne.

Eksempel 5: Stil 1, Kurima, 8. kl.

nogle af mine venner snakker både almindelig dansk og ghetto og nogle af mine lærer taler også integreret dansk. Nogle gange kan jeg også finde på at blande det almindelige med lidt ghetto, men det er ikke noget jeg bruger mest i sproget. jeg kan bedst lide at snakke det almindelige danske sprog

Kurima tilskriver primært lærerne en 'integreret' sprogbrug, men tilskriver sig selv 'almindelig dansk' tilsat lidt 'ghetto'. Igen understreger formuleringen 'lidt ghetto' at vi befinder os på et stil-kontinuum med fikspunkter som 'integreret', 'almindeligt dansk' og 'ghetto'. Eksemplerne 4 og 5 illustrerer hvordan 'integreret' og 'gadesprog' eller 'ghetto' bliver beskrevet i relation til hinanden, hvordan måder at tale på bliver knyttet til typiske grupper af deltagerne, og hvordan de anvender denne viden når de navigerer rundt i deres sproglige hverdag.

I vores diskussioner af sprogbrug med eleverne i interviewene, og senere i klasseværelserne, nævnte de fleste lærerne som de typiske brugere af 'integreret', og i første omgang blev majoritetsdanske klassekammerater også nævnt. I løbet af samtalerne blev det dog klart at deres majoritetsdanske klassekam-

merater ikke brugte mange 'svære ord'. Der var dog en tendens til at flere af eleverne med minoritetsbaggrund i nogen grad forbandt det integrerede register med danskhed. Et eksempel på denne opfattelse kan vi se i Eksempel 6 fra Marks stil.

Eksempel 6: Stil 2 "Regler for sprog", Mark 9. kl.

Men det integrerede sprog bruger man som regel til lærere og andre voksne. Det er at man at man snakker meget flot og prøver på at lyde så dansk som muligt

Det er dog væsentligt for vores argument her at ikke alle delte den opfattelse, og flere elever præsenterede en forståelse af 'integreret' som en stilistisk justering løsevet fra nationalsprog og etnicitetsforskelle. I Eksemplerne 7 og 8 beskriver Fadwa og Jamil 'integreret arabisk':

Eksempel 7: Stil 2, Fadwa, 9. kl.

[...] men med mine forældre taler [jeg] integreret arabisk, altså høfligt.

Eksempel 8: Stil 2, Jamil, 9. kl.

Til min familie: til min familie taler jeg helt normal/integreret arabisk, men når jeg taler til mine fætre er det gadesprog arabisk.
Når jeg taler til min familie: jeg taler normal arabisk til min familie, jeg taler også integreret arabisk for at vise respekt.

Desuden var der elever der refererede til urdu som 'integreret punjabi'. Ikke mindst er det værd at bemærke at flere elever med dansk majoritetsbaggrund også beskriver 'integreret' som et relevant register i deres sproglige hverdag, særligt i kommunikation med ældre og lærere. Vi ser et eksempel på det i Maries liste over sproglige regler (Eksempel 9)

Eksempel 9: Stil 2, Marie, 9. kl.

Snak integreret til folk du skal vise respekt overfor
 Snak normalt overfor dine nærmeste
 Snak slang/normalt til dine klassekammerater
 Snak integreret overfor ældre mennesker for at vise respekt

Disse observationer tyder på at de unge omtolker 'integreret', som ellers i den offentlige diskurs bruges om minoritetsborgeres tilpasning til det majoritetsdanske samfund. Vi ser her hvordan 'integreret' i stedet forstås som sproglige praksisser der forbindes med respekt, høflighed og finkultur i en mere generel forstand der går på tværs af en 'udlænding vs. dansker'-opdeling – selvom det bestemt er sandsynligt at valget af netop den term indeholder en ironisk reference til den dominerende integrationsdiskurs. Der findes tilmed et eksempel på at 'integreret' bliver direkte forbundet med rigdom, hos Isaam.

Eksempel 10: Stil 2, Isaam, 9. kl.

kan bruges af alle sådan set. -
Men hvis man taler integreret sprog bliver man set som en
høflig, rig, vel integreret person
For de fleste personer som taler integreret er sådan som de
er -

Mens 'integreret' sprog altså associeres med høj social status, ser vi omvendt i Eksempel 11 hvordan Lamis hentyder til den lave sociale status der er forbundet med 'perkeragtigt' sprog.

Eksempel 11: Perkeragtigt. Lamis (Lam) i enkelt-interview; interviewer (And)

01 And: har du tænk om du fh taler ens i: i forskellige
02 situationer for eksempel når du taler med dine
03 lærere eller dine venner eller din familie
04 Lam: ne:j (°jeg har ikke) xxx°
05 And: mm mm (.) taler du du på den samme måde når du
06 taler med lærerne og eller når du taler med dine
07 venner
08 Lam: før gjorde jeg ikke men nu er jeg begyndt at gøre
09 det
10 And: mm hvordan var det før
11 Lam: før var jeg sådan meget uh med mine venner og
12 sådan og så foran lærer var jeg sådan stille og
13 rolig og snak rigtig meget dansk men med mine
14 venner der var jeg sådan rigtig meget perkerag-
15 tigt
16 And: ja
17 Lam: og nu: øh jeg er begyndt at tage mig sammen for
18 jeg synes ikke det er noget man skal være stolt
19 over hvis man har sådan en perkerattitude (.)det
20 synes jeg ikke man skal være stolt over så jeg
21 prøver faktisk at fjerne det

Her forklarer Lamis at hun prøver at fjerne sin 'perkerattitude', og hun beskriver det som noget hun ikke synes 'man skal være stolt over' (l. 20). Det at tale på en anden måde og fjerne den attitude som perkeragtigt sprogbrug forbindes med, knyttes til ændring (l. 8-9) og forbedring (l. 17-18).

Værdikontraster

Samlet set giver de interview og de skriftlige stile vi har indsamlet – hvor eleverne giver direkte udtryk for forestillinger om sprogbrug – indtryk af betydelig bevidsthed blandt deltagerne om forskellige måder at tale på. Eleverne fokuserer især på to registre, dels det de refererer til som 'integreret', dels det de kalder for 'gadesprog', 'ghettosprog' eller 'slang', og som i nogen grad står i kontrast til 'integreret'. De demonstrerer og omtaler forskellige sproglige træk, og gennem både forklaringer og illustrative eksempler knytter de forskellige værdier til de sproglige træk.

En opsummering af de værditilknytninger vi finder i vores data (som vi her kun har vist nogle få eksempler fra), viser at 'gadesprog' forbindes med træk som: *slang, bandeord, en bestemt t-udtale (affrikeret og palataliseret), hybrid sprogbrug og sproglig kreativitet samt en 'mærkelig accent'*. Sprogbrugen forbindes desuden med værdier som: *at være sej og hård, være ung, have minoritetsbaggrund, gadekultur og maskulinitet*. 'Integreret' forbindes med træk som: *tydelig udtale, abstrakt og akademisk ordforråd, lys stemme og høflighedsudtryk*. De værdier denne sprogbrug associeres med er: *at være pæn (modsat grov), følelsesmæssig kontrol, rigdom, autoritet, skoleevner, høflighed, respekt, finkultur (modsat gadekultur) (og i nogen grad danskhed)*.

Faktisk viser det sig at man kan opstille en række værdikontraster der passer til de unges beskrivelser og illustrationer af de forskellige måder at tale på:

'Integreret'	'Gade'
(majoritet)	(minoritet)
skoleorienteret	gadekulturel
høflig	hård
fornuft	følelse
voksen	ungdommelig

De unge inddrager en række forskellige kulturelle praksisser i deres karakteristik og forståelse af forskellig sprogbrug: Hvordan man forholder sig til skolearbejde, måder at forholde sig til følelser på, samt hvordan man forholder sig til andre mennesker. Hvis vi sammenligner vores iagttagelser med nyere sociolingvistiske undersøgelser af sprogholdninger, er det interessant at se

hvordan de værdier de unge tilskriver det integrerede register, svarer til de værdier som forbindes med konservativt københavnsk. Det drejer sig om værdier som: intelligens, artikulation, ambition, selvstændighed og rationalitet. Det vi har fundet ud af ved at observere, være sammen med de unge og tale med dem over længere tid, er altså at de ser det de kalder 'gadesprog', som en kontrast til en formel, akademisk sprogstil, som de kalder de for 'integreret'. Denne modsætning mellem det 'integrerede' standarddansk og det urbane ungdomssprog kan meget vel udvikle sig til den centrale sproglige modsætning i det danske sprogsamfund (efterhånden som dialekternes rolle som standarddanskens modpol udviskes mere og mere) – og i det perspektiv ser vi vores undersøgelser som et væsentlige bidrag til sprogforandringsforskningen.

Fra gaden til skærmen

Vi har altså vist at en sprogbrug som traditionelt genkendes som konservativt københavnsk eller standarddansk har fået et nyt navn i denne sammenhæng. Men hvor udbredt er den forståelse vi finder af 'integreret'? Ved en google-søgning (december 2014) støder man faktisk hovedsagelig på sprogforskeres beskrivelser af de data vi har behandlet her, eller beskrivelser af vores forskning, og da vi første gang stødte på integreret som metasprogligt begreb i 2009, virkede det bestemt som en ny brug.

Komedieshowet 'Det slører stadig', som har været sendt på DR2 siden 2013, tyder dog på at det nu er en mere udbredt brug. Kanalen DR2 henvender sig primært til voksne, men episoder fra programmerne er blevet flittigt delt blandt børn og unge via sociale medier. Forskellige måder at tale på spiller en væsentlig rolle i flere af showets episoder. En sprogbrug der svarer til det vores elever kalder 'gadesprog', er karakteristisk for karakteren 'Latifah', en ung kvinde klædt i træningsbukser og hættetrøjer, tung make-up, guldkæde og store øringer. Karakteren repræsenterer et sejt og gadesmart pigebandemedlem fra 'ghettoen'. En del af denne persontype signaleres gennem sprogbrugen, som i showet kaldes for 'gangstersprog', og flere af de træk hun benytter, svarer til de træk vores unge forbinder med 'gadesprog'. For at lære om hvordan man opnår mere magt, interviewer Latifa-figuren forskellige personer i magtfulde positioner, såsom en politibetjent, en professor og en politiker. I to af interviewene refererer Latifah til den måde interviewpersonerne taler på, som 'integreret'. Den ene gang sker det da en professor i ledelsesfilosofi har givet en lang teoretisk forklaring, og Latifah beder ham tale *'ik så integreret men bare lidt almindeligt dansk'*. Det andet eksempel er fra et program hvor Latifah besøger en sprogprofessor fordi hun gerne vil lære at *'tale integreret'*.

Programmet indeholder tilmed en sketch, som vores kollega Liva Hyttel-Sørensen har analyseret nærmere, hvor sprogbrug fra gadesprogsregisteret og det integrerede register kontrasteres for at skabe en humoristisk effekt: Den skuespiller som også spiller Latifah, optræder som en studerende (med jeans, cardigan, naturlig make-up og store briller) og taler med en medstuderende (en ung blond pige) om atomfysik med brug af standardudtale og akademiske termer. Da hendes telefon ringer og hun besvarer opkaldet, skifter hendes sprogbrug dramatisk, og hun benytter den stil programmet betegner 'gangster'.

Vi genfinder altså i høj grad de opfattelser af sproglige forskelle og værdi-associationer vi observerer hos de unge, i dette TV-program, og man kan se dette som et eksempel på den udvikling Jannis Androutsopoulos, som forsker i sprog og medier, beskriver som *'from the streets to the screen'*.

Konklusion

Det er ikke en ny indsigt at standardsprogbrug bliver forbundet med høj social status og akademiske evner. Det er dog nyt at unge bruger betegnelsen 'integreret' om en høj-kulturel talestil, og det medfører en bestemt værdiposition i det sociolingvistiske landskab for den stil der opfattes som kontrasten, nemlig den urbane, hybride sprogbrug. Vores data vidner om at de unge er opmærksomme på de samfundsmæssige konflikter som dominerende diskurser om etnicitet og integration indgår i. De er tydeligt bevidste om at minoritetskulturelle og minoritetssproglige praksisser ofte bliver betragtet som værdiløse i akademisk og samfundsmæssig magt-sammenhæng. I den forstand peger vores undersøgelse på at sprogbrug – som den sociolingvistiske forskning ellers har betragtet som relateret til migration og som tegn på en etnisk minoritetsposition eller en status som tilflytter eller 'fremmed' – nu også involverer aspekter af sociale forskelle på en høj- og lav-status skala.

Det er ikke kun i Danmark vi finder disse tendenser. Den seneste internationale forskning der benytter en lignende kvalitativ og sprogligt-etnografisk tilgang finder tilsvarende processer i England, Belgien og USA. Der tegner sig et stadig klarere billede af hvordan kvalitative studier af 'the total linguistic fact' – altså af sammenhængene mellem sproglige kategorier, praktisk anvendelse og ideologiske værditilskrivninger – kan yde et væsentligt bidrag til studiet af sprogforandring.

Hvis man vil læse mere ...

- Agha, Asif. 2003. The social life of cultural value. *Language & Communication* 23. 231–273.
- Agha, Asif. 2007. *Language and Social Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyttel-Sørensen, Liva. (under udgivelse). Gangster talk on the phone. Lian Malai Madsen, Martha Karrebæk & Janus Spindler Møller (eds.) *Everyday Linguaging*. Berlin: Mouton De Gruyter.
- Jørgensen, Jens Normann. 2008. Poly-lingual languaging around and among children and adolescents. *International Journal of Multilingualism* 5(3). 161–176.
- Jørgensen, Jens Normann, Martha Karrebæk, Lian Malai Madsen & Janus Spindler Møller. 2011. Polylanguaging in superdiversity. *Diversities* 13. 23–38.
- Madsen, Lian Malai. 2013. ‘High’ and ‘Low’ in urban Danish speech styles. *Language in Society* 42(2). 115–138.
- Møller, Janus Spindler & Jens Normann Jørgensen. 2013. Organizations of language among adolescents in superdiverse Copenhagen. *International Electronic Journal of Elementary Education* 6(1). 23–42.
- Silverstein, Michael 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication* 23. 193–229.

Lian Malai Madsen, lektor i sprogpsykologi, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Lektor i dansk talesprog på Sprogforandringscentret august 2013 – august 2014; tilknyttet Københavnerstudier i Hverdagssprogning.

E-mail: lianm@hum.ku.dk

Janus Spindler Møller, lektor i sociolingvistik, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet.

Tilknyttet Sprogforandringscentret 1.5. 2005 – 30.4. 2015 som først forskningsassistent, derefter ph.d.-stipendiat, postdoc og nu lektor; tilknyttet Københavnerstudier i Hverdagssprogning.

E-mail: janus@hum.ku.dk